

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№1(126)/2019

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Астана, 2019

Astana, 2019

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	Ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	Ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	Ф.ғ.д. проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргүл	Ф.ғ.к., (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассоц. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	Ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	Ф.ғ.д. проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	Ф.ғ.к., доцент м.а. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қ.Сәтбаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Илияс Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.
Мерзімділігі: жылына 4 рет.
Тиражы: 35 дана
Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Dihan Kamzabekuly**
Doctor of philology, academician of NAS RK (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof (Russia)
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology, (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext.31413)

© **L.N. Gumilyov Eurasian National University**

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф. (Азербайджан)
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргуль	к.ф.н., (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассоц. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	к.ф.н., и.о. доцент (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. К.Сатбаева, 2, каб. 408

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Ильяс Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: +7(7172)709-500 (вн.31413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Аймұхамбет Ж.Ә., Қараханқызы Ұ.</i> Мета­мәтін құрылымындағы мифтік символика	8
<i>Айтуғанова С.Ш., Дәулетова А.А.</i> Дала патшайымдары туралы аңыз бен ақиқат ...	16
<i>Аққұлы С.</i> Алаш мемлекеттік армиясының құрылуы хақында	24
<i>Доскеева Ш.А.</i> Ә.Нұршайықовтың эпистолярлық мұрасы	39
<i>Дәуітова Г.Р., Сұлтан Е., Мейрамбекова Л.К.</i> Көне эпостағы мифтік кейіпкерлер	46
<i>Еслям А.Б., Алтысбаев Қ.Қ.</i> З.Ахметов зерттеуіндегі Абайдың шығармашылық мұрасы	54
<i>Жүсіпов Н.Қ., Ибраева А.Т.</i> Бекмұрат Уақатов зерттеулеріндегі халық өлеңдерінің жанрлық жіктелуі	61
<i>Қасқабасов С.А.</i> Томирис – «Мәңгілік ел» идеясының символы	69
<i>Кемеңгер Қ.Р., Діл­дә Ж.Р.</i> М.Мырзахметұлы Бауыржан Момышұлы жайында	77
<i>Өскен Ә.М., Қамзабекұлы Д.</i> Алаштану: текстологиялық жауапкершілік туралы (Ә.Н. Бөкейханның «Жаңа мектеп» журналында жарияланған мақалалары)	84
<i>Садықова Р.Т.</i> Халел Ғаббасов: өмір мен өріс мектептері	94
<i>Химмат Сайед Әли әш-Шазли</i> Орыс әйелдерінің қайғылы тағдыры – орыс адамының дара тұлғасы (Е.Чижованың «Әйелдер уақыты» романы негізінде)	104

Лингвистика

<i>Әбдуәліұлы Б., Көшкінбай Д.</i> Қазақ лексикасындағы құқықтық ақпараттарды зерттеудің жалпы мәселелері	120
<i>Әубәкір С.С., Біжкенова А.Е.</i> Поэтикалық дискурстың ерекшеліктері	127
<i>Досжан Р.А.</i> Тарихи түбірлердің сөзжасамдық қабілеті	135
<i>Ақжигитова А., Елегенова М., Жанзакова А.</i> Қазақстанның лингвистикалық ландшафтындағы көптілділік белгілері (Астана қаласы негізінде)	142
<i>Сарсикеева Г.К., Байоразова Ж.К.</i> Абайдың 38-інші сөзін орыс және ағылшын тілдеріне аудару: салыстырмалы анализ	150
<i>Сейидова С.</i> Әзірбайжан, ағылшын және орыс тілдеріндегі «Жас» концептісі және оның идиоматикалық өкілдігі	157
<i>Сыздықова Г.О., Шолақова А.К.</i> «Ер Төстік» ертегісінің лингвосомиотикалық аспектісі	165

Тіл мен әдебиетті оқыту әдістемесі

<i>Баекеева А.Т., Тәжібаева С.Ж.</i> Тау-кен саласындағы халықаралық терминдерді аудару	173
<i>Ниязова А. Е., Мукатова М.Н.</i> Көптілді ортада шет тілінде сөйлеудің мультилингвалды әрекетін қалыптастыру	183
<i>Смағұлова А., Мұхаметқалиева Г., Балтабаева Г.</i> Сөздерді құрылымдық ұйымдас­тыру (ағылшын және қазақ тілдеріндегі «мұнай газы» термині)	191

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Aimukhambet Zh.A., Karakhankyzy U.</i> Mythical symbolism in the structure of metatext	8
<i>Aituganova S.Sh., Dauletova A.A.</i> The legend and truth about the steppe queens	16
<i>Akkuly S.</i> About the creation of the Alash state army	24
<i>Doskeyeva Sh.A.</i> A.Nurshaikhov's contribution to the epistolary genre	39
<i>Dautova G., Sultan Y., Meirambekova L.K.</i> Mythical characters in the archaic epos	46
<i>Yeslyam A.B., Alpysbayev K.K.</i> Abai's heritage in Z. Akhmetov's research	54
<i>Jysipov N.K., Ibrayeva A.T.</i> Genre classification of folk poems in Bekmurat Uakatov's researches	61
<i>Kaskabasov S.A.</i> Tomiris - Symbol of the Concept of «Мәңгілік ел»	69
<i>Kemenger K.R., Dilda Zh.R.</i> M. Myrzakhmetuly is about Baurzhan Momysuly	77
<i>Osken A.M., Kamzabekuly D.</i> Alash studies: on textual responsibility (Articles by A.N. Bokeykhan, published in «Zhana mektep») journal	84
<i>Sadykova R.T.</i> Khalel Gabbasov: School of life and development	94
<i>Himmat Sayed Ali ash-Shazli</i> The Tragic Fate of the Russian Women and the Symbol of the Russians Identity (According to the Novel by E. Chizhova «Time of Women»)	104

Linguistics

<i>Abdualiuly B., Koshkinbay D.S.</i> General problems of studying legal information in Kazakh lexicon	120
<i>Aubakir S.S., Bizhkenova A.Ye.</i> Features of Poetic Discourse	127
<i>Doszhan R.A.</i> Word-building ability of historical roots	135
<i>Akzhigitova A., Yelegenova M., Zhanzakova A.</i> Multilingual signs in the linguistic landscape of Kazakhstan (the case of Astana)	142
<i>Sarsikeyeva G.K., Baiorazova Zh.K.</i> Translation of Abays 38 th word info Russian and English: comparative analysis	150
<i>Seyidova S.</i> The concept of "Age" and its idiomatic representation in the Azerbaijani, English and Russian languages	157
<i>Syzdykova G.O., Sholakova A.K.</i> Linguosemiotic Aspect of Fairy Tales	165

Methods of teaching language and literature

<i>Bayekeyeva A.T., Tazhibayeva S.Zh.</i> Translating International Terms for Mining Industry	173
<i>Niyazova A. E., Mukatova M.N.</i> Formation of foreign language speech activity in a multilingual environment	183
<i>Smagulova A., Mukhametkaliyeva G., Baltabayeva G.</i> Structural organization of words («Oil gas» term in English and Kazakh)	191

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Аймухамбет Ж.А., Караханкызы У.</i> Мифическая символика в структуре метатекста	8
<i>Айтуганова С.Ш., Даулетова А.А.</i> Легенда и правда о степных королевах	16
<i>Аккулы С.</i> О создании Алашской государственной армии	24
<i>Доскеева Ш.А.</i> Эпистолярное наследие А. Нуршаихова	39
<i>Даутова Г.Р., Султан Е., Мейрамбекова Л.К.</i> Мифические персонажи в архаическом эпосе	46
<i>Еслям А.Б., Алтысбаев К.К.</i> Творческое наследие Абая в исследованиях З.Ахметова	54
<i>Жусипов Н.К., Ибраева А.Т.</i> Жанровая классификация народных стихов в исследованиях Бекмурата Уакатова	61
<i>Каскабасов С.А.</i> Томирис – символ вечной идеи «Мәңгілік ел»	69
<i>Кеменгер К.Р., Дильда Ж.Р.</i> М. Мырзахметулы о Бауржане Момышулы	77
<i>Оскен А.М., Камзабекулы Д.</i> Алашоведение: о текстологической ответственности (Статьи А.Н.Бокейхана, опубликованные в журнале «Жана мектеп»)	84
<i>Садыкова Р.Т.</i> Халел Габбасов: Школа жизни и развития	94
<i>Химмат Сайед Али аш-Шазли</i> Трагическая судьба русских женщин – символ идентичности русского человека (по роману Е.Чижовой «Время женщин»)	104

Лингвистика

<i>Абдуалиулы Б., Кошкинбай Д.</i> Общие проблемы изучения правовой информации в казахской лексике	120
<i>Аубакир С.С., Бижекенова А.Е.</i> Особенности поэтического дискурса	127
<i>Досжан Р.А.</i> Словообразовательные важности исторических корней	135
<i>Акжигитова А., Елегенова М., Жанзакова А.</i> Многоязычные знаки в языковом ландшафте Казахстана (на примере Астаны)	142
<i>Сарсикеева Г.К., Байоразова Ж.К.</i> Перевод 38-го слова Абая на русский и английский языки: сравнительная анализ	150
<i>Сейидова С.</i> Концепт «Возраст» и его идиоматическое представление на азербайджанском, английском и русских языках	157
<i>Сыздыкова Г.О., Шолакова А.К.</i> Лингвосемиотический аспект волшебных сказок	165

Методика преподавания языка и литературы

<i>Баекеева А.Т., Тажибаева С.Ж.</i> Перевод интернациональных терминов горно-рудной промышленности	173
<i>Ниязова А.Е., Мукатова М.Н.</i> Формирование иноязычной речевой деятельности в мультилингвальной среде	183
<i>Смагулова А., Мухаметкалиева Г., Балтабаева Г.</i> Структурная организация слов (термин «нефтяной газ» в английском и казахском языках)	191



FTAMP 16.21.33

Б. Әбдуәлиұлы¹, Д. Көшкінбай²

¹Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

²Қарағанды қалалық №17 жалпы білім беретін орта мектеп, Қарағанды, Қазақстан

(E-mail: ¹Bekzhan_A7@gmail.ru, ²daria_28.08@mail.ru)

Қазақ лексикасындағы құқықтық ақпараттарды зерттеудің жалпы мәселелері

Андатпа. Қазақ тұрмысындағы байырғы дәстүр мен қоғамдық қатынастардың өзгеруіне байланысты сөздердің табиғатында да түлі өзгерістер болған. Солардың қатарына сөз мағынасындағы құқықтық ақпараттарды жатқызуға болады. Мысалы, «әке» сөзінің мағынасында оның құқығы мен міндеттері қатар қамтылады. Әке бала-шағасын бағуға, қамқор болуға міндетті және осыған сәйкес олардан талап ете де алады. Сол секілді ана, ұл, қыз, аға, жеңге т.б. көптеген атаулар мағынасында да осындай құнды ақпараттар сақталған. Сонау ғұн, сақ дәуірлерінен жалғасып келе жатқан бұл дәстүр тілдік қордағы сөздердің мазмұнынан берік орын алған. Алайда соңғы ғасырларда болған қазақ қоғамындағы өзгерістер осы асыл құндылықтардың көмескіленуіне ықпал етті. Мақалада қазақ сөзі мен оның өн бойында тұнған құқықтық қағидалардың сырларына түсінік беріледі және экстралингвистикалық мәселелеріне талдаулар жасалады.

Түйін сөздер: туыстық атаулар, құқықтық ақпарат, Ел, мемлекет, қамқоршы, сақтаушы, асыраушы, тілдік таным, экстралингвистикалық.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2019-126-1-120-126>

Кіріспе. Кез келген қоғам белгілі бір жүйеге құрылмаса, оның болашағы да бұлдыр. Басшысы жоқ қалың тобырдың бірігіп өмір сүруі және ол тотағы көпшілік үшін ондағы өмірдің мәнді болуы да екіталай. Екінші жағынан адамдар бір-біріне де өмір сүре алмайды, сондықтан қоғамдасып тіршілік ету өмірдің өзі қалыптастырған заңдылық. Осы заңдылықтың ішінде тұрмыстың қажеттілігі мен талаптарына қарай түрлі салалар бойынша мыңдаған жылдар бойы тұрақтанған заңдар бар. Түрлі қауіп қатерлерден сақтанып, ұрпақ өсіріп, төл мәдениетін қалыптастыруына мүмкіндік беріп келген осы заңдар қазақ өмірінің барша саласын қамтиды. Тіл – халық өмірінің айнасы, яғни сол құқықтық жүйенің асыл қазынасы болып табылады. Сондықтан сөздік қор мазмұны арқылы жеткен тарихи ақпараттардың ішкі сырларын ашу, талдаулар жасау – ұлттың генетикалық кодын тану мен жаңғыртудың бір бағыты. Тілдік қордың мазмұны сан салалы, соның ішінде сөз болғалы отырған құқықтық ақпараттарды зерделеудің бірнеше бағыттары бар: біріншіден, экстралингвистикалық негіздерін жүйелеу, екіншіден, тілдік фактілер арқылы жеткен ақпараттардың сырлары ашу, үшіншіден, тілдік жасалымдардың терминдік мәнін анықтау.

Қазақ қоғамындағы құқықтық жүйенің экстралингвистикалық негіздері. Қазақ халқы тарихының тамыры сонау алыс ғасырларда жатыр, соған сәйкес әдет-ғұрыптық, құқықтық нормалар жүйесі де бастау көзін Алаша хан, Уыз хан, Ғұн және Түрік замандарынан алып,

сан ғасырлық сын елегінен өтіп, қалыптасып жетілді. Қазақтың үлкен шаңырақтан бөлініп, өз алдына үй тігіп, ел бола бастаған заманында да бұл заңдар «Қасым ханның қасқа жолы», «Есім жанның ескі жолы», «Әз Тәукенің «Жеті жарғысында» сараланып, сарапталып, қайта жаңғырған күйінде көрініс тапты. Халқымыздың түпкі тегі сонау Алаша ханнан бастапына әлемге жүрек көзімен, ақыл көзімен қараудан туған философиялық ой-тұжырымдары бай рухани мұрамыз – ауыз әдебиетінде, жекелеген сөздерде де байқалады. «Қонақ асы», «ортақ енші», «жылу» [1, 37 б.] секілді салт-дәстүрлер ата-бабамыздың тұрмыс-тіршілігінің жайлы болуына, әлеуметтік ұжымның өз ішінде үйлесімді өмір кешуіне көп ықпалын тигізді. Мәселен, әртүрлі табиғи апаттан, жаугершіліктен күн көрісі қиындап кеткен қазақ азаматы өз руластарынан немесе тұтас ру жұтап отырған болса, өзге рулардан жылу жинауға хақылы болған. Жолаушылап жүрген қазақ жолай соққан ауылдың кез келген үйіне тоқтап, «Алаштан қалған бөлінбеген еншімді бер» деп қонақ асы талап ете алады. Бұл салт-дәстүрлер қазақ арасында әлі күнге дейін сақталып келеді. Қазақ әдет-ғұрпында Уыз (Оғыз) хан заманының да ізі сақталған. Әдет-ғұрпымызда берік орныққан «тоғыз» түсінігі жайлы ғылыми зерттеулерде былайшы көрсетіледі: «Уыз арғы бабам Түріктен өзіме шейін тоғыз атаға шейін хандық үзілмей келді деп, әр нәрсенің дара жасы тоғыз тоғыздан болсын деп ырым қылған екен. Сол үшін қазақ жұртында түйе бастатқан тоғыз мал байлайды. Торқалы тойға тоғыз, топырақты өлемге тоғыз бастатып сый-сыяпат қылысады» [1, 39 б.].

Қазақ заңының негізгі ұғымдары – «өлім жазасы», «күн төлеу», «кек қайтару», «барымта» – бұлардың түп негізі Ғұн заманында жатыр: «Көшпелілердің заңын орындаудан бас тартқандары өлім жазасына кесіледі, ал енді ұрлық, адам өлтіру сияқты қылмыстарды билердің өздері не күн төлеу, не кек қайтару арқылы шаньюйге жеткізбей шешеді», «Ғұн заңдарының екінші бір ерекшелігі, барымтаға рұқсат берілуі» [1, 41 б.]. Тайпалар арасында әділеттіліктен тайғандарды арнайы жазалау немесе есе қайтару мақсатынан туған бұл жолды ұры-қарылықпен шатастыруға болмайды. Дала заңдарының мұндай қатаң талаптары өте сирек жағдайда ғана орындалған, ал негізінен арағайын кірісіп, мәселе келісіммен шешілген. Біздің жыл санауымызға дейін қалыптасқан бұл заңдар Ғұн, Түрік дәуірлерінде тек мемлекеттіліктің ғана емес, қалыптасқан заң жүйесінің де болғандығын көрсетеді. Құқықтық заңдардың «мұрты бұзылмай» кейінгі ғасырларға жетуі біріншіден, аталған заңдардың көшпелілер тіршілігінің сұранысына толық жауап бергендігінен, екіншіден, халқымыздың өмір сүру дағдыларында өзінің түп тамырынан ажырай қоймағандығын байқатады. Дала заңы қағазға жазылып, қатталмаса да, бала жастан санаға сіңіріліп, күнделікті өмірімен бірге өріліп отырды. Қоғамның әр мүшесінің әдет-дағдысына айналды. Трихи сананың аясында талай қиын қыстау тұстардан аман өтуінің, өміршең болуының себебі осында жатса керек. Дәстүрлі құқық мыңдаған жылдардың жемісі, оның ел болу ісіне, ұлттық педагогика, эстетика, этика және тағы басқа өмірдің барша салаларындағы құндылықтардың қалыптасуына өзіндік қосқан үлесі шексіз.

А. Сейдімбек өзінің «Ел болудың алғышарттары» туралы ойларын үш түрлі уәждің аясына топтастыра баяндайды. Ұлт болып ұйысудың негізгі тұғырларын халық даналығы мен ел болуға деген құлшынысының ауқымындағы ұлы ізденістермен байланыстырады [2]. Осы бағыттағы шығармашылық ізденістердің негізгісі және бірегейі ұлт шежіресінің жасалуы болатын. Түпкі идеясы «қарға тамырлы қазақ» концептісінен бастау алады. Сөйтіп, барша өмірінің философиялық түйіні ынтымақ-бірлік пен ағайын-туыстыққа негізделген біртұтас жүйе құрылды. Жеке отбасы мүшелерінен бастап, мемлекеттік деңгейге дейінгі аралықты қамтыған біртұтас мүдде қағидалары «адамның күні адаммен» ұғымы арқылы ерте жастан қоғамның әр мүшесінің санасына құйылды. Ол халықтық педагогиканың түрлі әдістемелері бойынша жүзеге асырылды. Ілгеріде келтірілген атаулар мен сөз тіркестері түптеп келгенде ұлт алдындағы ұлы мұрат – «ел болу ісін» орындау барысында туып, ұғымда тұрақталған тілдік фактілер. Өмірдің сан саласындағы тұрмыстық қажет-

тіліктер, қоғамдық құрылым жүйесі және қоғамдық сана тудырған құқықтық ұғым-түсініктерді экстралингвистикалық факторлар қатарына жатқызған дұрыс. Өйткені тіл ең бірінші сол ұғым-түсініктерді жеткізуші құрал. Осы орайда мынандай мәселеге тоқтала кетуге тура келеді. Кез келген лексикалық бірліктің ақпараттық ауқымын қазіргі тілімізге белгілі мағынасының аясымен ғана өлшеуге болмайды. Тарихи тұрғыдан алып қарағанда тілдік деректердің қазіргі күн үшін берері мол, тек оның ішіне үңіліп, сырларын тануға жол ашу керек. Тілдік қорда сөздердің аз, сол аз сөзбен көп мағына жеткізілген кездер болған, бұл жөнінде түркітанушы ғалым Б.Сағындықұлы: «...Бұл етістіктің ежелгі дәуірде қолданылу мүмкіндігі ұшан-теңіз болды. Бір-біріне ұқсамайтын дербес лексикалық мағыналар осы дыбыстық комплекстің бойына жинақталды. Өйткені лексикалық элементтердің тілде аса жұтаң кезеңінде, қазіргі сан салалы етістік түбірлерінің жоқ кезінде осылай болуы тиіс болатын», – деген ғылыми болжам ұсынады [3, 109 б.]. Бұл тек етістіктердің ғана емес, басқа сөз таптарының да басынан кешірген эволюциялық үдеріс. Жаңа заманда жамалған туынды мағына басымдық алып, бұрынғысының өзектілігінің әлсіреуі секілді тіл табиғатына тән заңдылық сөз бойындағы көптеген ақпараттардың көмескіленуіне ықпал етеді. Себебі қоғамдық құрылыс өзгереді, өмір сүру формалары өзгереді, олар тілдің дамуына елеулі ықпал етеді, әсіресе сыртқы ықпалдарды басынан көп кешірген қазақ халқының жағдайында бұл аса маңызды мәселе. Алайда ол ақпараттар із-тозсыз жоғалып кетпейді, көмескі болса да өзінің алғашқы белгілерін сақтайды. Тілімізде сақталып келе жатқан туыстық атаулардың ішкі мәніне, байырғы ұғым-түсінік тұрғысынан байыппен қарар болсақ, әрқасысында өзіне тән құқықтық ақпараттар бар екеніне көз жеткіземіз. Ол атаулардың мазмұнында адамдар арасындағы қатынастарды реттеп отыратын міндеттер мен талаптар қарастырылған. Тілдің экстралингвистикалық негіздерін жүйелеу дегенде осы ақпараттарды аршып алып, оларға жан бітіру мәселесі ойға оралады және ең бірінші осы мақсат аясында туып қалыптасқан лексикалық бірліктерді мағыналық жақындықтарына қарай топтастырудың кешенді зерттеулер үшін маңызы зор.

Тілдік фактілер арқылы жеткен ақпараттардың сырларын ашу өз алдына зерттеулерді талап етеді. Тілдің сөздік қорындағы сөздердің мағынасы мен ол арқылы білдірілетін ұғымдар зерттеу барысында факт ретінде қолданылады. Қазіргі этностану бағытындағы жинақтарда берілген байырғы құқықтық дәстүрлерге тән атаулардың мазмұны дереккөз ретінде аса маңызды [4]. Қазақ құқықтану дәстүрінің тарауларын, заң тілімен айтқанда баптарының атауын кешенді түрде зерттеу қазақ құқықтық лингвистикасының келелі мәселелерінің бірі. Сөздің осы секілді ақпарат сақтау қабілетіне тән ерекшелігі оларды тарихи факт ретінде пайдалануға болатындығын растайды.

Халық барша жиғанын туған тілінде сақтады, яғни – тіл халық танымының асыл қазынасы, рухани әрі материалдық құндылықтарының дыбыстық бейнесі. Сөз белгілі бір затты атау құралы ғана емес, оған қатысты ақпараттарды да бойына жинаушы. Ел болу ісіне қатысты осынша мол дәстүрлі құрылымның тілде өз ізін қалдырмауы мүмкін емес, керісінше лингвистикалық тұрғадан мәселеге тереңірек бойлауды талап етеді. Біз сөз етіп отырған құқықтық талаптарға тән ақпараттар жекелеген сөздерде, тұрақты тіркестер мен мақал-мәтелдерде де сақталған. «Адам болу» қазақ түсінігінде тұрақтанған ұғым атауы. Есі кірген жігіттің өз тізгінін өзі алып жүруін немесе «өз бетімен тіршілік етуге жарауын» білдіреді, олай болмағанды «адам болмады» дейді [5, 12 б.]. Елдіктің діңгегі болып табылатын адамшылық, кісілік, ар, ұят, білік, бірлік, ерлік, шындық т.б. секілді қасиеттер де құқықтық нормалардың негізгі элементтері. Қоғамдық қатынастарды реттеу ісіне қатысты негізгі қағидалар адам бойындағы осы қасиеттерге иек артады, яғни түрлі тыйымдар арқылы кері әрекеттердің алдын алып, аталған қасиеттерге дем беріп отырады. Адамның жеке басынан бастап, «ел болу» мұратына дейінгі аралықта осы секілді көптеген ұғым атаулары қалыптасып тілімізге сіңіскен. «Ел болды: терезесі тең халық болды деген мағынада»

қолданылатын тұрақты тіркес [6, 160 б.]. Демек, қазақтың дербес мемлекет құру құқығына ие болуы тарихи кезеңдердегі кездейсоқтық емес, ғасырлар бойғы қанында тулаған тілегі мен талпынысы қалыптастырған мемлекетке тән құқықтық негіздердің жемісі. Оны тарихи жазба деректердегі қолданысы бекіте түседі. «Ел» сөзі көне түркі тілінде, яғни «Күлтегін» ескерткішінде тайпалық одақ, ұйым мағынасын білдірсе, «Тоныкөкте» халық, ал Махмұт Қашқарида мемлекет мағынасында қолданылған. Осы аталған сөздердің жеке мағынасының аясына үңілгенде олардың құқықтық жүйемен тығыз байланысты екенін шамалаймыз. Көне дәуірлерден жеткен бұл ақпараттар сол кездің өзінде құқықтық мемлекет құру ісінің жүзеге асқанын және шын мәнінде өмірде болғанын растайды, сонымен қатар «ел» сөзінің құқықтық термин ретіндегі сипатын айғақтай түседі. Бұл сөздер қазіргі қазақ әдеби тілінде түпкі негізін сақтай отырып, мағыналық жағынан жан-жақты дамыды. Елдік құрылымның түзілуі барысында қалыптасқан дәстүрлердің талаптары мен сұраныстарына сәйкес түрлі атаулар сол көненің жалғасы. Қазіргі тілімізде «ел» сөзі 1. Халық, жұрт, қауым. 2. Басқа адамдар, көпшілік. 3. Өскен орта, туған жер; ауыл-аймақ, ел-жұрт; 4. Шыққан тегі, негізі; заты, руы. 5. Отан, мемлекет. 6. ауыс. Дос-жар, жақтас, ұрандас; жау емес [6: 205-206]. Арасында термин ретінде қолданылатындары да, мәтін ішінде ауыс мағынаға ие болып, көріктеуіш құрал қызметін атқаратындары да бар. Ел болу ісі жүйелі құрылымдар мен күрделі талаптардан тұрады. Өмірдің өз заңдарынан туындайтын ол талаптар арнайы міндеттелмесе, мемлекеттік қызмет жүйесінің жұмысы ақсайды. Сондықтан қазақ халқының дәстүрлі заңдарында дала демократиясына негізделген арнайы баптар қарастырылған. Тоқталып көрелік: сөздік қорымызда сақталып, бүгінге жеткен «барымта», «тасборан», «талақ», «ханталау», «ханталақ» т.б. секілді жеке сөздерден және «айып төлеу», «аяққа жығу», «құн төлеу», «етегін кесіп елден куу», «дүре соғу», «қара есекке теріс мінгізу», «ана сүтін көкке сауу», «күл, топырақ шашу», «ат кекілін кесу», «дау шешу» т.б. секілді сөз тіркестерінен жасалған атаулар қолданыста болған заң талаптарынан ақпараттар береді. Замана ағымына қарай мағыналары көмескілене бастағанмен, олардың құқықтық жүйе талаптары екенін қазіргі қоғамдық сана мүлде ұмыта қойған жоқ. Құқықтық тарихымызда тұрақтанған осындай атаулар бір жағынан тілдік бірлік ретінде қалыптасуымен ерекшеленсе, екінші жағынан лингвомәдениетанымдық мазмұнымен маңызды рөл атқарады. Тұрмыс-тіршілік пен қоғам дамуының бағыты өзгерген сайын ол атаулар мағынасының да қоғамдық санадан алыстай беретіні заңды. Дегенмен, елдік пен дербестік ісінің биік беделі үшін, халықты ұйыстырушы, барша тірлігінің өзегі болып табылатын дәстүрлі құқықтық нормаларын зерделеп, замана игілігіне айналдыру аса маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Тілдік жасалымдардың терминдік мәнін анықтау. Термин ғылым, техника, өндіріс, өнер саласындағы белгілі бір ұғымдарды атау үшін қолданылатын сөздер мен сөз тіркестері [7, 321 б.]. Қазақтың байырғы қоғамында жүргізілген сот ісінде де көптеген терминдер қолданылған. Біздің болжамымыз бойынша олардың көбі тіліміздегі көп мағынада қолданылып жүрген төл сөздерден жасалған. Тіл қызметінің негізгі ерекшеліктерінің бірі болып табылатын тура және ауыс мағыналылық ол кезде де болған. Күнделікті тұрмыстық қолданыста жалпылық сипатта болса, термин ретінде нақтылық, тура мағынасы басшылыққа алынады. Мысалы, «отағасы» сөзінің қазақтың дәстүрлі қоғамындағы терминдік мағынасы: шаңырақтың иесі. Отбасының барлық жауапкершілігі соның мойнында, сондықтан қазіргі тілге икемдеп, екінші сөзбен «отбасы институтының директоры» деп қарауға болады. Отбасында туындайтын үлкенді-кішілі мәселелердің барлығы отағасының басшылығымен шешіледі, ал жағдай күрделеніп, отбасының шегінен шыққанда жауап ең бірінші отағасынан алынады. Осы тұрғыдан келгенде терминдік мағынаның аясында отағасының құқығы мен міндеттері қамтылады да, одан сол бойынша жауапкершілік талап етіледі. Ал оның «...зайыбының тарапынан айтылатын қаратпа атауыштық» [8, 38 б.] қызметі терминдік мағынаға кірмейді.

Қазақтың дәстүрлі қоғамында құқықтық міндеттер мен талаптар негізінен адамдар мен олардың арасындағы қатынастар бойынша жүйеленген. Сондықтан жеке есімдерімен қатар әрқайсысының қоғамдағы орны да түрлі атаулармен белгіленіп берілді. Олардың қатарына туыстық атауларды жатқызуға болады. Қазақ тілінде туыстық атаулар белгілі бір адамның жеке өзіне қатысты болғанмен, оның келесі бір адамға қатысын да білдіреді. Мысалы, ата – әже, әке – шеше, ұл – келін, қыз – күйеу, аға – жеңге, әпке – жезде т.б. жұптық-жұбайлық атаулар, сол секілді олардың басқаламен де қатынасы осы атаулардың ақпараттық кеңістігінде қамтылған және барлығы қоғамдағы адамның мәртебесін көрсетеді. Әрқайсысы жеке тұрып өз мәнінде біліне алмайды, оның екінші жағында қосымша туыстық қатыстығы бар тұлғалар тұрады, өйткені мысалы, бала жеке тұрып бала бола алмайды – ол біреудің баласы. Осыдан келіп, олардың әрқайсысының қоғамдағы орны, қатар тұрған кездегі құқықтары туындайды. Аға мен інінің ата-ана алдындағы және өзара құқықтары бірдей емес, аға қашан да құрметке ие, оған мүмкіндік те көбірек беріледі. Ал қара шаңыраққа ие болу құқығы үйдің кенжесіне бұйырған. Әке мен шеше үлкен балаларға еншісін бөліп береді де, қалған бар жиған тергенін кенжесіне қалдырады. Енші бөлу ісінде кімге қанша беру әкенің құқығында, оған ешкімнің дауы болмайды.

Туған шаңырағынан ұлдың да, қыздың да алатын өз үлесі бар, осыған байланысты әке мен шеше өзінің перзент алдындағы парызын орындайды. Осы секілді қазақтың дәстүрлі қоғамында ер адамның мәртебесі: бала, күйеу бала, күйеу, аға, іні, жезде, нағашы, жиен, бөле, ата т.б., әйел адам мәртебесі: қыз, қайын сіңлі, келін, жеңге, ана, ене, құдағи, әже т.б. болуымен айқындалады. Әрбір атаудың мәртебесіне сәйкес өзіндік қойылатын талап пен көрсетілетін құрмет бар. Қоғам мүшесінің беделі әр атауға лайықты мәртебесін қаншалықты сақтай алуымен байланысты белгіленеді. Мысалы, жезде ретінде балдызының көңілінен шығу, аға ретінде інісіне қамқорлық жасау, ата-ананың алдында перзенттік парызын орындау т.б. секілді міндеттер адам сапасының айнымас өлшемі болған. Туыстық атаулардың көркем, туынды мағынасынан бөлек, осы секілді құқықтық ақпараттарды сақтаушы қызметі олардың терминдік мәнін тереңдете түседі.

Қазақ тілі лексикалық қорындағы көптеген сөздердің қазіргі заман сұраныстарына сәйкес қалыптасқан мағыналары бар. Ол мағыналардың аясында азаматтарға қоғам өмірін, тыныс-тіршілігін реттеп отыруға арналған мақсат, міндеттер жүктейтін көптеген ақпараттар бар. Ол ақпараттар құқықтық тұрғыдан құнды. Ел, мемлекет, тәуелсіздік дейтін терминдердің аясында сақтау, қорғау, сүю, аялау т.б. секілді ақпараттар жатыр. Ал отағасы терминінің мағынасында қамқоршы, сақтаушы, асыраушы секілді ақпараттар бар, демек осы ақпараттар арқылы ғана тілдің қасиеті өз дәрежесінде, азаматтардың жауапкершілігі де жоғары болмақ.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Артықбаев Ж.О. «Жеті жарғы» – мемлекет және құқық ескерткіші (зерттелуі, деректер, тарихы, мәтіні): Оқу құралы. / Ж.О. Артықбаев – Алматы: Заң әдебиеті, 2006. – 150 б.
- 2 Сейдімбек А. Шығармалары. Алты томдық. Қазақтың ауызша тарихы. Шежірелік деректерді пайымдау. / А. Сейдімбек – Астана: «Фолиант», 2010. Т.4. – 728 б.
- 3 Сағындықұлы Б. Қазақ тілі лексикасы дамуының этимологиялық негіздері. / Б. Сағындықұлы – Алматы: «Санат», 1994. – 168 б.
- 4 Нүсіпоқасұлы А. Тал бесіктен жер бесікке дейін. / А. Нүсіпоқасұлы – Алматы: «Өнер ХХІ ғасыр» қоғамдық қоры, 2014. – 592 б.
- 5 Кеңесбаев І. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі. / І. Кеңесбаев – Алматы: «Ғылым», 1977. – 712 б.
- 6 Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 5-том. – Алматы: «Дәуір», 2011. – 752 б.
- 7 Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 12-том. – Алматы: «Дәуір», 2011. – 752 б.

Б. Абдуалиулы¹, Д. Кошкинбай²

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

²Карагандинская общеобразовательная школа №17, Караганда, Казахстан

Общие проблемы изучения правовой информации в казахской лексике

Аннотация. Изменения в быту, традициях и социальных отношениях казахов привели и к изменениям в значении слов. К таковым можно отнести и правовую информацию в значениях слова. Это особенно заметно при разборе (анализе) родственных наименований. Место каждого человека в социуме и отношения между людьми определяются каким-либо статусом. Например, в значении слова «отец» заключаются его права и обязанности. Отец обязан заботиться и защищать своих детей, и соответственно может требовать с них. Точно также слова «мать», «сын», «дочь», «брат», «сноха» и многие другие наименования в своем значении хранят такую же ценную информацию. В статье рассматриваются лингвистические единицы казахского языка, содержащие правовую информацию, а также дается анализ экстралингвистических проблем.

Ключевые слова: имена родства, правовая информация, страна, государство, покровитель, оберегающий, кормилец, языковое изучение, экстралингвистический.

B. Abdualiuly¹, D. Kochkinbai²

¹LN Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

²Karaganda comprehensive school №17, Karaganda, Kazakhstan

General problems of studying legal information in Kazakh lexicon

Abstract. The article deals with the problems of some linguistic units with legal information meaning in the Kazakh language. Changes in everyday life, traditions and social relations of the Kazakhs led to changes in the meaning of words as well. These include the meanings of legal information in words. This is especially obvious when analyzing names of relative relations. The place of each person in society and relations between people are determined by their status. For example, the meaning of the word “father” consists of his rights and obligations. The father is obliged to take care and protect his children, and accordingly can demand from them. Likewise, mother, son, daughter, brother, daughter-in-law and many other denominations have such valuable information in their meaning. The article draws attention to this problem, as well as clarifies the secrets of extra linguistics.

Key words: relationship names, legal information, country, state, patron, guardian, breadwinner

References

- 1 Artıqbaev J.O. «Jeti jarǵy» – memleket jáne quyq eskertkişi (zerttelwi, derekter, tarıxı, mätini): Oqw quraly [«Seven charter» is a monument of state and law (research, data, history, text): Study Guide]. (Zañ ädebïeti, Almaty, 2006. 150 p.). [in Kazakh]
- 2 Seidimbek A. Shyǵarmalary. Alty tomdyq. Qazaqtyn auyzsha tarıhy. Shezhirelik derekterdi paiymdau [Six volumes. Kazakh oral history. The interpretation of chronicle data]. (Foliant, Astana, 2010, (4), 728 p.). [in Kazakh]
- 3 Saǵyndyquly B. Qazaq tili leksikasy damuynyn etimologialyq negizderi [Etymological bases of development of the Kazakh language lexicon]. (Sanat, Almaty, 1994, 168 p.). [in Kazakh]
- 4 Nusipoqasuly A. Tal besikten zher besikke dein [Talks from cradle to ground up to fifteen]. («Öner 21-gasyr» qogamdyq qory, Almaty, 2014, 592 p.). [in Kazakh]

5 Kenesbaev I. Qazaq tilinin frazeologialyq sozdigi [Phraseological dictionary of the Kazakh language]. (Ǵylym, Almaty, 1977, 712 p.). [in Kazakh]

6 Qazaq adebi tilinin sözdigi [Dictionary of Kazakh literary language]. On bes tomdyq. T. 5, (Daur, Almaty, 2011, 752 p.). [in Kazakh]

7 Qazaq adebi tilinin sözdigi [Dictionary of Kazakh literary language]. On bes tomdyq. T. 12, (Daur, Almaty, 2011, 752 p.). [in Kazakh]

Авторлар туралы мәлімет:

Әбдуәлиұлы Б. - филология ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, Астана, Қазақстан.

Көшкінбай Д. - Қарағанды қалалық №17 жалпы білім беретін орта мектептің мұғалімі. Қарағанды, Қазақстан.

Abdualiuly B. - Doctor of Philology, Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Koshkinbai D.S. -Teacher of secondary school №17, Karaganda, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен түпнұсқа ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекен-жайы: 010008, Қазақстан, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған 1 дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімдеуіне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):

- мақалалар үшін - 8 ден 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақала мәтінінің пішіні:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланы құру сұлбасы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар) туралы метамәліметтердің мазмұны (Рәсімдеу үлгісі / Образец оформления статьи / Template қараңыз)

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail**-ы – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қоюмен)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюлуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелер/талқылау қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.].

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 тенге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 тенге).

Реквизиттері:

1) АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338 (KZT)
Кнп 861
Кбе 16

2) АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073 (KZT)

3) АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 408) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprtentions, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT):

Реквизиты:

1) АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338 (KZT)
Кнп 861
Кбе 16

2) АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073 (KZT)

3) АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. А также авторам необходимо представить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии, книги), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Requisites:

- | | |
|---|--|
| 1) АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338 (KZT)
Кнп 861
Кбе 16 | 2) АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073 (KZT) |
| | 3) АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847 |

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: Ілияс Рысбекұлы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2019. - 1 (126). - Астана: ЕҰУ. 202-б.
Шартты б.т. - 18,0 Таралымы - 35 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Астана қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды